

DE TUINSTADGEDACHTE

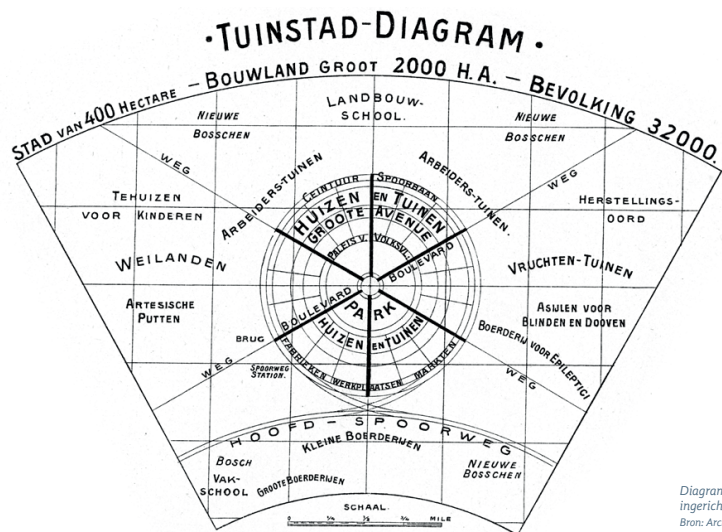

Diagram hoe een tuinstad ingericht zou kunnen worden.
Bron: Archief Museum Het Schip

Overall in Nederland bevinden zich tuindorpen en wijken die ontwikkeld zijn op basis van de tuinstadgedachte. Het geeft het leven van de mensen die er wonen, een geheel eigen identiteit. Een congres in Amsterdam in 1924 was de aanzet tot deze stedenbouwkundige ontwikkeling.

Alice Roegholt

Op het internationale congres werd uitvoerig gediscussieerd over deze nieuwe identiteit. Het gaf de aanzet voor een nieuwe stedenbouwkundige invulling van de tuinstadgedachte, waarvan we de sporen niet alleen in Nederland, maar in de hele wereld terugzien. Vele kopstukken van de tuinstadbeweging waren op dit congres aanwezig, waaronder de grondlegger Ebenezer Howard en de tuinstad-architecten Bruno Taut en Raymond Unwin. Wethouder Floor Wibaut was voorzitter. Voor Museum Het Schip is dit congres van bijna honderd jaar geleden aanleiding om de

discussie over de tuinstadgedachte nieuw leven in te blazen. De tuinstadgedachte was honderd jaar geleden echter geen nieuw fenomeen. Vaak bouwden fabrieksdirecteuren zoals Van Marken in Delft en Stork in Hengelo huizen voor hun arbeiders. Ook de schrijver Frederik van Eeden begon zijn gemeenschap Walden in het Gooi. Hij stond voor een nieuwe wijze van coöperatief samenleven.

Garden cities of To-morrow

De belangrijkste grondlegger van de tuinstadgedachte was ongetwijfeld Ebenezer Howard

(1850-1928). Hij slaagde erin om aan de volkshuisvesting een nieuwe dimensie te geven. Fabrieksdorpen kregen namelijk niet alleen lof maar ook kritiek, omdat de arbeiders die er woonden afhankelijk waren van hun werkgever. Howard was daarom een groot voorstander van coöperatief eigendom. De arbeiders uit het Engelse plaatsje Rochdale waren voor hem een voorbeeld. Wevers hadden hier in 1844 een eigen verbruikcoöperatie opgericht. In 1898 publiceerde Howard zijn boek *To-Morrow: A Peaceful Path to Real Reform*. In 1902 kreeg dit boek onder de titel

Garden cities of To-morrow een herdruk. Daarmee waren de namen tuinstad en tuinstadbeweging officieel geboren.

Howard woonde in Londen. Hij zag de steden om zich heen verdichten en vervuilen als gevolg van de Industriële Revolutie. Net als in andere landen kwamen de steden vol fabrieken te staan die op stoomkracht uit kolen werden aangedreven. In de fabrieken waren de werkomstandigheden slecht. Howard wilde nieuwe steden met maximaal 30.000 inwoners op het platteland bouwen die in een cirkel rond de grote stad moesten komen te liggen. Deze nieuwe steden zouden zelfvoorzienend zijn en platteland en stad integreren. Zijn eerste stad was Letchworth.

Jan Bruinwold Riedel

In Nederland introduceerde de secretaris van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, Jan Bruinwold Riedel (1849-1921), de tuinstadgedachte. Dat viel in Nederland in goede aarde: In 1901 was de Woningwet aangenomen, waardoor gemeentes verplicht werden om uitbreidingsplannen te maken. Ook konden verenigingen leningen krijgen van het Rijk om in het belang van de volkshuisvesting goede woningen voor arbeiders te bouwen. Het gaf de aanzet tot de oprichting van een groot aantal woningbouwverenigingen. In 1922 waren er al 1344 woningbouwcorporaties in Nederland! Het was geen toeval dat de eerste woningbouwvereniging die op basis van de Woningwet ging bouwen, Engeland als voorbeeld nam en Rochdale heette.

De Tuindorpen

In Nederland kreeg de tuinstadgedachte een eigen invulling. Deze vertaalde zich in kleine uitbreidingswijken buiten het centrum van de steden, met voornamelijk lage bebouwing in het groen. Bewoners kregen een eigen tuintje en er waren gemeenschappelijke voorzieningen als winkeltjes, kerken, een bibliotheek, school en gemeenschapshuis. Ze werden tuindorpen genoemd. Overal in Nederland werden ze gebouwd. Amsterdam-Noord kreeg tuindorpen, Rotterdam de wijk Vreewijk en in Hilversum zorgde architect Dudok ervoor dat de stad een aaneenschakeling van tuindorpen zou gaan vormen. Ook ondernemers lieten zich door de tuinstadgedachte inspireren. In Hengelo nam Stork het voortouw, in Enschede waren dat de textielfamilies Jannink en Van Heek, in Eindhoven Philips, in Utrecht Werkspoor en in Zuid-Limburg verscheen in de mijnstreek een aantal tuindorpen.

Westelijke Tuinsteden

Met name in Amsterdam was grote belangstelling voor de tuinstadgedachte. Architect Berlage had zelfs in zijn beroemde Plan Zuid een deel van de uitbreiding hiervoor bestemd. Dit is nooit gerealiseerd. De behoefte aan woningen was in Amsterdam zo groot dat men niet door kon gaan met het bouwen in lage dichtheden aan de rand van de stad. De Amsterdamse wethouder Monne de Miranda kwam daarom met het voorstel om in het Gooi à la Howard een satellietstad te bouwen. Vanwege behoud van de natuur is

Tuindorp Heijplaat in Rotterdam.
Foto: Archief Museum Het Schip

dat niet doorging. In plaats daarvan zijn na de Tweede Wereldoorlog de Westelijke Tuinsteden gebouwd.

Alice Roegholt is directeur van Museum Het Schip in Amsterdam

Ansicht van de winkelgalerij op 't Lansink in Hengelo.

Netwerk

Museum Het Schip in Amsterdam heeft het initiatief genomen de discussie over de tuinstadgedachte weer aan te zwengelen. Het is de bedoeling om het grote stedenbouwcongres in Amsterdam van honderd jaar geleden met exposities, excursies en lezingen over de tuinstadgedachte te herhalen. Daarvoor bouwt het museum een nationaal en internationaal netwerk op van tuindorpen en tuinsteden. In Nederland werkt men momenteel aan een inventarisatie. Woont u in een tuindorp of tuinstad en vindt u het belangrijk om opgenomen te worden in de lijst? Laat het ons dan weten. Meer informatie op www.tuinstadgedachte.nl en www.worldgardenities.com.